

datum in procedure: 23 juli 2004

datum aanwijzing:

errata:

TOELICHTING

bij het besluit tot aanwijzing van
het beschermd dorpsgezicht **Brediuskwartier**
gemeente Bussum (Noord-Holland)
ex artikel 35 Monumentenwet 1988

Foto: Brediuskwartier

BUSSUM, BREDIUSKWARTIER

De staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en de minister van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer zijn bevoegd om gezamenlijk beschermde stads- en dorpsgezichten aan te wijzen. Het rechtsgevolg van de aanwijzing is dat de gemeenteraad ter bescherming van een stads- of dorpsgezicht een bestemmingsplan, als bedoeld in de Wet op de Ruimtelijke Ordening, vast moet stellen. In die zin kan de aanwijzing tevens een stimulans betekenen voor een te voeren ruimtelijk kwaliteitsbeleid.

In totaal zijn er in Nederland meer dan 300 beschermde stads- en dorpsgezichten met een geschiedenis die teruggaat tot vóór het jaar 1850. In het kader van het Monumenten Inventarisatie Project is ook de stedenbouw uit de periode 1850-1940 landelijk geïnventariseerd. Het besluit tot aanwijzing van het Brediuskwartier te Bussum als beschermd dorpsgezicht vloeit voort uit deze inventarisatie.

INLEIDING

Het beschermd dorpsgezicht Brediuskwartier bestaat uit het gebied ten oosten van de dorpskern van Bussum, waar voorheen zandafgravingen hebben plaatsgevonden. De wijk is ontwikkeld in de jaren twintig en dertig van de 20^e eeuw, waarbij het stratenpatroon van K.P.C. de Bazel en de landschappelijke inbreng van D.F. Tersteeg afkomstig is. De Bazel en Tersteeg zijn een geslaagd en harmonieus stedenbouwkundig concept te ontwikkelen waarbij landschap en bebouwing naadloos op elkaar aansluiten en waarbij welbewust gebruik is gemaakt van de hoogteverschillen, ontstaan door de vergravingen in het landschap en de afwateringsloten.

De Bazel was tevens verantwoordelijk voor de architectonische invulling van enige kavels aan de Huizerweg en rond het Jacob Catsplein, voornamelijk twee-onder-één-kap-woningen. De overige bebouwing in de wijk is van vergelijkbare schaal. Na voltooiing van de wijk, uniek in het oeuvre van De Bazel en een bijzonder voorbeeld van de samenwerking tussen stedenbouwkundige en landschappelijke ontwerpers, hebben in het laatste kwart van de 20e eeuw enige - in cultuurhistorisch en stedenbouwkundig opzicht - minder waardevolle ingrepen plaatsgevonden.

Het Brediuskwartier was bestemd voor een gemengde doelgroep van welgestelden, middenstanders en (de beter betaalde) arbeiders en heeft hierdoor zowel kenmerken van een villapark als van een tuindorp. Het Brediuskwartier is exemplarisch voor het in de jaren twintig groeiend besef dat juist het 'natuurlijke' karakter van het Gooi de reden was dat nieuw ingezetenen hier hun domicilie kozen en dat het behoud van dat karakter een onontbeerlijke voorwaarde was voor deze vestigingspolitiek. De rol van de particuliere villapark-exploitant wordt overgenomen door de regulerende en ordenende overheid.

ONTSTAN EN ONTWIKKELING

Het gebied ten oosten van de dorpskern van Bussum was tot circa 1900 in gebruik als zanderij met afgravingen tot zo'n 4 meter diep. In 1904, nog voordat de gronden gemeente-eigendom waren, ontwierp De Bazel een eerste uitbreidingsplan met daarin aangegeven de latere Constantijn Huijgens- en de Vondellaan.

Nadat de gemeente de gronden had aangekocht, maakte De Bazel, omdat het uitbreidingsplan uit 1919 van de gemeentearchitect Hartstra door de gemeenteraad was afgekeurd, samen met Tersteeg een nieuw uitbreidingsplan voor het gebied tussen de Bredius- en de Huizerweg. De afwateringsloot rond de zandafgraving, de afgraving zelf en één van de afwateringskanalen naar het noorden werden daarbij uit kostenoverwegingen gehandhaafd. Nieuw was de uitbreiding van de waterpartij naar het oosten.

Het stratenpatroon lag in 1921 in grote lijnen vast hoewel in latere jaren, met name na de dood van De Bazel in 1923, geringe wijzigingen werden aangebracht. Zo werden in 1922 enige te ruim bemeten kavels aangepast, omdat een gezonde financiële exploitatie dat vereiste. Hetzelfde gebeurde nog eens in 1925. In 1927 werd het plan van De Bazel gewijzigd in die zin dat de oostelijke waterpartij door ir. Gerber, hoofd van de plantsoenendienst en uitvoerder van het Brediuskwartier, in een sterk vereenvoudigde vorm werd uitgevoerd, om zo meer ruimte voor de villabebouwing te creëren. De inrichting van dit werkverschaffingsproject was van Tersteeg. Aanvankelijk was de gemeente uitgegaan van een wijk bestemd voor welgestelden, in de definitieve planning werd besloten een bredere doelgroep te benaderen en ook middenstands- en arbeiderswoningen te realiseren.

Villabebouwing vond in eerste instantie plaats rond de Hoofflaan en de Brediusweg, gevolgd door het gedeelte met middenstands- en arbeiderswoningen rond het Jacob Catsplein (1919-1921). Deze tendens, het ontwikkelen van villaparken voor andere doelgroepen dan de allertrijksten, in Bussum begonnen in het Vondelkwartier (1900-1914), vormde met het Brediuskwartier een voorlopig sluitstuk in deze ontwikkeling. Financiering van de relatief dure arbeiderswoningen was onder andere mogelijk door in de plantsoenaanleg de oude zandafgraving zoveel mogelijk te handhaven.

Het Brediuskwartier werd in de beginjaren (1922-1924) in hoog tempo bebouwd, maar het zou tot in de jaren dertig duren voordat alle kavels waren benut. De wijk is globaal ontstaan in de periode 1919-1935 en biedt nog vrijwel dezelfde aanblik als in deze periode. Na de Tweede Wereldoorlog zijn enige nieuwbouwprojecten gerealiseerd.

HUIDIG RUIMTELIIK KARAKTER

De groene hoofdstructuur van het door De Bazel en Tersteeg ontworpen Brediuskwartier wordt gedomineerd door de 'woeste' zandafgraving aan de Huizerweg, met structuur- en hoogteverschillen en omgeven door afwateringsloten. Meer gecultiveerde plantsoenen bevinden zich aan weerszijden van de lange noordzuidgerichte afwateringsloot en langs de nieuw gegraven sloot, die zich naar het oosten uitstrekt (kanaal van Tersteeg). Twee rechthoekige gazons, die aan de Burgemeester s'Jacoblaan ook uit een zandafgraving zijn ontstaan, zijn via smalle verbindingspaden gekoppeld aan de hoofdstructuur. Dergelijke smalle paden, toegangen tot de plantsoenanleg, bevinden zich ook elders tussen de huizen. Een opvallend kenmerk is dat de woningen, met name de villa's, overwegend met de achtertuinen op de plantsoenen georiënteerd zijn.

De groene hoofdstructuur is net als het slotenpatroon vrijwel ononderbroken en staat in nauwe samenhang met het groen van de privé-tuinen en dat van het straatprofiel. Hierdoor heeft de wijk het karakter van zowel een villapark als van een tuindorp met vrij in het groen gelegen woningen. Het zachte straatprofiel wordt gekenmerkt door bermen met bomen aan weerszijden van de geasfalteerde straat.

Tussen de berm en de voortuinen van de woningen bevindt zich een looppad. Trottoirbanden zijn achterwege gelaten. Ook andere profielen, zonder of slechts met één bomenrij, komen voor. In het oostelijke deel rond de Constantijn Huijgenslaan en de Vondellaan hebben de straten wel trottoirbanden en klinkerbestrating. De bomen vertonen een sterke variatie, net als de bomen in de tuinen. De Prunus, Spiraea, de bolbegonia en verder hulsten, lindebomen en coniferen komen veel voor in het openbare groen. De overgang van het openbaar naar het privé-groen verloopt vloeiend, ook omdat geen verdichting heeft plaatsgevonden en de tuinen gevrijwaard zijn van moderne bijgebouwen. De erfafscheidingen bestaan uit lage muurtjes of hekjes, dan wel hoge groene hagen. Een wezenlijke bijdrage aan de groenstructuur wordt voorts geleverd door de kleinere plantsoentjes die in de hele wijk, met name op de kruispunten, zijn aangelegd. De twee begraaftuinen aan de Amersfoortsestraatweg maken geen deel uit van de ontworpen groenstructuur, maar leveren wel een belangrijke bijdrage aan het groene karakter van de wijk.

Het stratenpatroon wordt gekenmerkt door een westelijk Andreaskruis, een meer orthogonaal onderdeel en de as van de Burgemeester s'Jacoblaan met haaks daarop geknikte straten in het oosten. Alleen de Brediusweg is een brede, doorgaande weg met twee rijstroken en gescheiden fietspaden. De andere wegen zijn smaller.

De belangrijkste zichtlijnen in de wijk hangen samen met de door de zandafgraving ontstane hoogteverschillen, vanaf de Constantijn Huijgenslaan en de Potgeterlaan en vanaf de Jacob Obrechtlaan over het kanaal van Tersteeg. Ook zijn in het planontwerp op plaats (pseudo-)symmetrieassen gecreëerd, zij het op zeer bescheiden schaal (Da Costalaan, Potgeterlaan en Burgemeester s'Jacoblaan).

Het Brediuskwartier is in de jaren twintig en dertig bebouwd met arbeiderswoningen, ruime, vrijstaande en geschakelde middenstandswoningen en villa's. Behalve de evangelische kerk, enige scholen en een bejaardenhuis zijn er weinig bijzondere functies in de wijk. De arbeiderswoningen bevinden zich voornamelijk rond het Jacob Catsplein, maar ook aan de Bellamylaan is de bebouwing kleinschaliger van karakter. De villa's zijn gesitueerd langs de Brediusweg en, net als de twee-onder-één-kap-middenstandswoningen, verspreid door het gebied. De kavels aan de Brediusweg en ook die aan de Amersfoortseweg zijn beduidend groter dan elders in de wijk. De één- en tweelaagse bebouwing, opgetrokken in baksteen en hout, met pannen, soms stro gedekt, is overwegend in de trant van de interbellumarchitectuur en ook wel in die van de Amsterdamse en de Delftse School. Een keur aan architecten verzorgde de gevarieerde ontwerpen, de villabebouwing individueel vormgegeven, de arbeiderswoningen als samenhangend geheel. In de wijk is sprake van een sterke ruimtelijk-visuele samenhang. Alleen de scholen aan de Amersfoortseweg en de Vossiuslaan alsmede de nieuwbouw van en rond de Godelindestichting zijn qua schaal, maat en detaillering sterk afwijkend. De nieuwbouw aan het Herman Gorterhof vormt een inbreuk op de oorspronkelijke plantsoenanleg.

BEGREINZING

De begrenzing van het beschermd dorpsgezicht Brediuskwartier wordt bepaald door het door De Bazel e.a. ontworpen en uitgevoerde stratenplan. De grens loopt aan de noordzijde langs de gemeentegrens met Naarden, het midden van de sloot achter de Brediusweg en het midden van de P.C. Hoofdlaan. Tussen de Jan Toebacklaan en de Amersfoortsestraatweg loopt de noordgrens over de achtererven van de Brediusweg. De Amersfoortsestraatweg (gemeentegrens) vormt de oostgrens. De zuidgrens is het midden van de Huiserweg, waarbij ter hoogte van het terrein van de Godelindestichting en de schoolwerktuinen de begrenzing tot aan de waterpartij achter de Da Costalaan loopt. Vervolgens loopt de begrenzing langs de voormalige zandafgraving terug naar de Huiserweg, alwaar deze overgaat in de westgrens ter hoogte van de Frederik van Eedenweg, steekt door naar de Oud Bussummerweg en gaat vervolgens via de Tesselschadelaan, Vondellaan en Chr. Huijgenslaan naar de Brediusweg. Met uitzondering van de Vondel- en Huijgenslaan zijn de grenzen op de achtererven gelegen.

De aansluiting van het gebied op de bebouwing ten noorden van het Brediuskwartier verloopt vloeiend. Hier bevindt zich het Naardense Rembrandtkwartier, later ontworpen maar vergelijkbaar van karakter (1930, B.T. Deenik, gemeentearchitect Naarden). Aan de oostkant en de zuidkant van het Brediuskwartier bevindt zich kleinschalige woningbouw, in het westen een verkeersknooppunt.

De exacte begrenzing is aangegeven op de bijgevoegde begrenzingskaart, MSP/34/06 - I.

NADERE TYPERING VAN TE BESCHERMEN WAARDEN

De belangrijkste waarde van het uitbreidingsgebied is de harmonieuze wijze waarop het stedenbouwkundig ontwerp en de landschappelijke aanleg een symbiose vormen, waarbij gebruik is gemaakt van de aanwezige structuren en hoogteverschillen. De kleinschalige teruggerooide bebouwing, woningen op ruime kavels, met groene omlopende tuinen en doorgangen naar de plantsoenen, is ingebed in de publieke groenstructuur. De grote mate van gaafheid van het gebied draagt in belangrijke mate bij aan het oorspronkelijke beeld.

Typerend zijn:

- de openbare, ononderbroken groenstructuur met plantsoenen, waterpartijen en hoogteverschillen, gedeeltelijk voorkomend uit de oude zandafgraving, gedeeltelijk meer gecultiveerd van karakter;
- de aansluiting van de openbare groenstructuur op het groen van de privé-tuinen, waarbij de kleinere plantsoenen en de bomenlanen structurerende elementen zijn;
- de wisselwerking tussen de stedenbouwkundige aanleg en de groenstructuur, waarbij de verhoudingen open-gesloten en groen-bebouwing nauwkeurig op elkaar zijn afgestemd;
- de afwisseling van twee-onder-één-kap-woningen, villa's en de onderling samenhangende arbeiderswoningen in één en dezelfde stedenbouwkundige, parkachtige uitleg, waardoor de wijk zowel kenmerken van een tuindorp als van een villapark heeft;
- de uniforme architectuurstijl, het gebruik van baksteen, hout en pannen, soms zelfs identiek binnen de wijk en meer specifiek binnen de straat;
- de gemiddeld hoge kwaliteit van de bebouwing, gevarieerd en gedetailleerd in vormgeving.

WAARDERING

Het Brediuskwartier is stedenbouwkundig en cultuurhistorisch van algemeen belang als zeer gaaf bewaard gebleven voorbeeld van een voor het Gooi kenmerkend uitbreidingsplan, waarbij al in het stadium van de ontwikkeling het accent verschoven is van het villaparkkarakter naar een meer gemengde wijk met zowel villa's als middenstands- en arbeiderswoningen en waarbij de groenstructuur, voortgekomen uit de oude zanderij een nog steeds als zodanig herkenbaar en beeldbepalend element vormt. Ook is het Brediuskwartier een zeldzaam voorbeeld van de voorbeeldige samenwerking tussen een architect-stedenbouwkundige en een tuin- en landschapsarchitect, beiden waren geresommeerde personen.

Tevens is het Brediuskwartier stedenbouwkundig van belang binnen het oeuvre van De Bazel vanwege de grote mate van ruimtelijkheid binnen het ontwerp en vanwege de uniforme, vrijwel onaangetaste, samenhangende bebouwing van hoge kwaliteit.

RECHTSGEVOLG VAN DE AANWIJZING

Ter effectivering van de aanwijzing van een beschermd stads- of dorpsgezicht moet ingevolge artikel 36 van de Monumentenwet 1988 een bestemmingsplan worden opgesteld. De toelichting op de aanwijzing kan daarbij voor wat het beschermingsbelang betreft als uitgangspunt dienen. Doel van de aanwijzing is de karakteristieke, met de historische ontwikkeling samenhangende structuur en ruimtelijke kwaliteit van het gebied te onderkennen als zwaarwegend belang bij de toekomstige ontwikkelingen binnen het gebied. De aanwijzing beoogt op die wijze een basis te bieden voor een ruimtelijke ontwikkeling die inspeelt op de aanwezige kwaliteiten, daarvan gebruikmaakt en daarop voortbouwt.

In het aanwijzingsbesluit is bepaald in welke mate de vigerende bestemmingsplannen aan het beschermingsvereiste voldoen.

BRONNEN

- *Algemeen Handelsblad*, 11-04-1932.
- *De Bussumsche Courant*, 16-07-1927, 24-01-1933, 04-02-1933 (C.J. Kruisweg).
- J. de Haan, *Gooische Villaparken*, Haarlem 1990.
- Notulen gemeenteraad 1919-1922.
- A.W. Reinink, *K.P.C. De Bazel - architect*, Leiden 1965.

Kaarten

1. Oriëntatiekaart, RDMZ/RACM 2006.
2. Brediuskwartier, 1908.
  - Bonnekaart nr. 387, verkend in 1872. Herzien in 1887, ged. herzien tot 1908. Uitgave 1911. Schaal: 1:25.000.
  - Bonnekaart nr. 388, verkend in 1872. Herzien in 1905 en 1907, ged. herzien in 1908. Schaal: 1:25.000.
3. Brediuskwartier, 1926. Kaart der gemeente Bussum, Dienst Gemeentewerken, gemeente Bussum, 1926.
4. Waarderingskaart, RDMZ/RACM 2006.

COLOFON

Uitgave: Rijksdienst voor de Monumentenzorg / Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten, Zeist 2006

Onderzoek en tekst:

- drs. A. Koenders
- RDMZ/RACM, drs. L.G.M. van Roij

Begrenzingskaart: RDMZ/RACM, drs. B.A.R.T. Broex

Foto omslag: RDMZ/RACM, drs. L.G.M. van Roij

Redactie: RDMZ/RACM, drs. E.B. Manuel

PRODUCTIE

RDMZ/RACM/Drukkerij Kerckebosch bv, Zeist

BIJLAGEN

1. Oriëntatiekaart.
2. Brediuskwartier, 1908.
3. Brediuskwartier, 1926.
4. Waarderingskaart.

Oriëntatiekaart Brediuskwartier

Legenda

--- grens beschermd dorpsgezicht

Topografie

■ bebouwing

■ weide

■ bos

■ autosnelweg

■ hoofdweg

■ regionale verbindingsweg

■ weg

■ fietspad

■ waterloop

0 125 250 375 500 m

Topografie © Topografische
Dienst Kadaster, Emmen, 2001

© RACM, e-KS/BB
19 december 2006

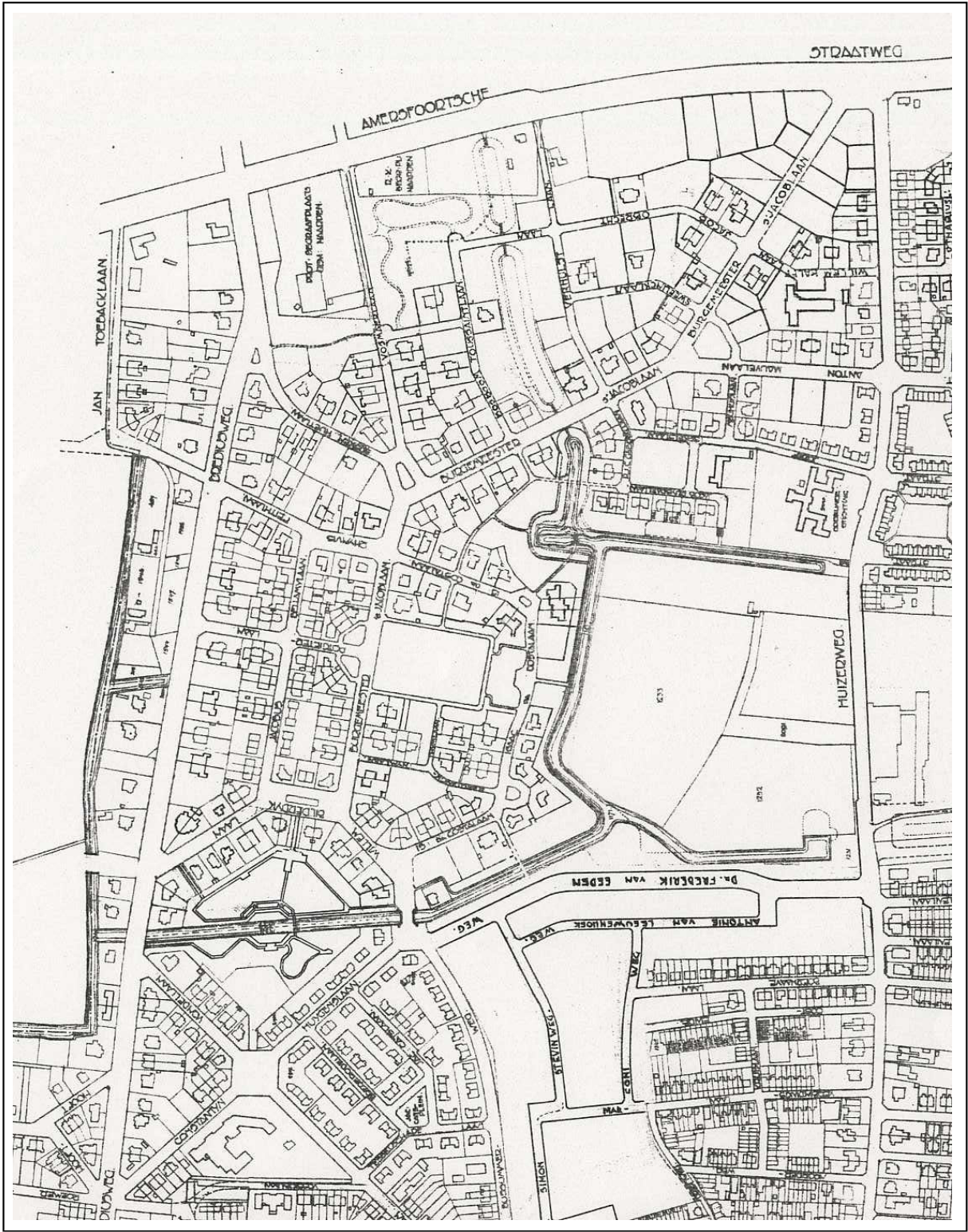
rijksdienst voor
archeologie,
cultuurlandschap
en monumenten

ONDER
ONSSGM
LNTUUR
LNSCHAP

Kaart 2 Brediuskenartier, 1908

Kaart 3 Bredinskevarter, 1926

Waarderingskaart Brediuskwartier

Legenda

- grens beschermd dorpsgezicht
- (pseudo-)symmetrie
- zichtlijn

Structuurbepalend groen

- parkaanleg, plantsoen
- weidegrond (voormalige zandafgraving)
- begraafplaats

Structuurbepalend water

- waterpartij

Topografie

- bebouwing
- waterloop
- weg
- spoorweg

Topografie © Topografische Dienst Kadaster, Emmen, 2001

© RACM, e-KS/BB
19 december 2006

rijksdienst voor
archeologie,
cultuurlandschap
en monumenten